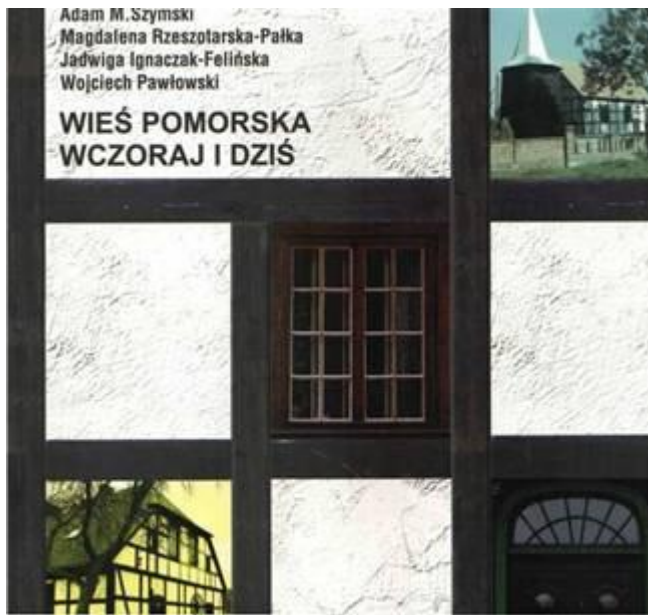

WIEŚ POMORSKA W CZORAJ I DZIŚ

Na temat wsi pomorskiej istnieje już szeroka literatura tematu podejmująca problem z różnych punktów widzenia oraz operując różnym aparatem badawczym starająca się dociec prawdy materialnej ojej historii, strukturalnym rozwoju, kształcie przestrzennym, charakterystycznych cechach kulturowych, osiągnięciach gospodarczych czy zawitych problemach narodowościowych, poczynając od pierwszych udokumentowanych śladów

ludzkiego osadnictwa sięgającego epoki kamienia i brązu, po dzieje najnowsze i nadal jeszcze nie do końca ustabilizowanej sytuacji związanej z transformacją gospodarczą końca lat 90. XX w., która - szczególnie na ruinie Państwowych Gospodarstw Rolnych - postawiła na porządku dziennym ponownie problem **ochrony dziedzictwa kulturowego** widzianego w kontekście sumy dorobku dziesiątków, jeżeli nie setek pokoleń jakie budowały tożsamość tej ziemi, niesłusznie w Polsce traktowanej z mniejszym pietyzmem i sentymentem niż inne regiony i krainy naszego kraju.

Żyjemy tu i teraz. Nic nikomu nie winni, ale też i nie zwolnieni od obowiązku zachowania tego co los dał nam w spadku po naszych ojcach i dziadach, winniśmy chronić wszystko to co stanowi ponadczasową i ponadnarodową wartość cywilizacyjną i kulturową gwarantującą wszystkim jacy żyją dziś i żyć będą jutro na tej szczególnej ziemi poczucie trwałości i tożsamości bycia „pomorzakiem” w wielkiej ojczyźnie narodów Zjednoczonej Europy.

* * *

Pierwsze kompleksowe badania nad kształtem i historią wsi zachodniopomorskiej podjęte zostały tak przez niemieckich jak i polskich badaczy dziejów rozwoju kultury i cywilizacji Europy Środkowej jeszcze w II połowie i pod koniec XIX w.

Takie prace jak prof. **Rudolfa Henninga**: „*Das Deutsche Haus in seiner historischen Entwicklung*”¹ oraz „*Die Deutschen Haustypen*”, Hugona Lemckego: „*Die Kunst und Kulturdenkmaler der Provinz Pommern*” czy **Kazimierza**

Moktowski: „*Sztuka ludowa w Polsce*”, stały się podstawą do kontynuacji badań m.in. przez Gerarda Bronischa i Waltera Ohle w okresie międzywojennym.

Z kolei za przełomową dla polskiego piśmiennictwa powojennego należy uznać bez wątplenia pracę Jerzego Burszty pt. *"Od osady słowiańskiej do wsi współczesnej tworzeniu się krajobrazu osadniczego"*

Oddział w Szczecinie i Haliny Szulc nad wczesnym osadnictwem słowiańskim i morfogenetycznymi typami osiedli wiejskich Pomorza w latach 70. i 80. XX w.

W tej skrótowej prezentacji nie można też pominąć syntetycznego opracowania dziejów Pomorza Szczecińskiego przez zespół autorów pod redakcją J.M. Piskorskiego, monografii pt. *"Pomorze Zachodnie poprzez wieki"* oraz serii wydawniczej „*Krajobraz kulturowy Polski - Województwo Zachodniopomorskie*”, której głównym redaktorem był, niedawno zmarły, prof. Janusz Bogdanowski.

Szczególnie cenne dla oceny stanu rozwoju osadnictwa wiejskiego na terenie Pomorza Zachodniego po II wojnie światowej są też wyniki badań prowadzonych w latach 60. XX w. przez Michała Chilczuka. Z uznaniem trzeba też przyjąć pojawienie się nowego pokolenia badaczy dziejów Pomorza, którzy nie obarczeni jakimikolwiek uprzedzeniami i już urodzeni tu na ziemi pomorskiej podjęli walkę o zachowanie tożsamości Pomorza imając się trudu szczegółowych badań nad sztuką i architekturą wsi pomorskiej oraz opracowań o charakterze studialnym. W tej grupie należy wskazać na prace Soni Żarkowskiej dotyczące parków wiejskich i podworskich, Joanny i Piotra Arletów w zakresie oceny stanu zachowania budownictwa ryglowego na Pomorzu i metod jego ratowania oraz współautorki tej monografii: dr inż. arch. Magdaleny Rzeszotarskiej-Pałka, która podjęła żmudny trud opracowania praktycznych metod rewaloryzacji założeń folwarczno-pałacowych objętych zarządem PP PGR w latach 1949-1991, a aktualnie stanowiących przedmiot oferty dzierżaw lub sprzedaży w ramach zarządu ANR.¹

* * *

Podjęcie próby kompleksowego spojrzenia na problem osadnictwa wiejskiego na terenach Pomorza Zachodniego z natury rzeczy obarczone musi być pewnym stopniem uogólnienia oraz - niemożliwym do uniknięcia - subiektywizmem ocen zgromadzonego materiału badawczego, tak w odniesieniu do jego pochodzenia, jak i merytorycznej wartości. Problemem samym w sobie jest również granica obszaru badawczego w kontekście szeroko rozumianych przemian kulturowo-cywilizacyjnych jakie następowały na terenie Pomorza od pierwszych śladów osadnictwa po czasy współczesne, w których szczególnie wiek XX stał się swoistym dla losów Pomorza cezusem czasowym. Historia nowożytna Europy nie zna bowiem podobnego jak ten przypadku, aby w przeciągu zaled-

wie pięciu lat dokonano na jakimś terytorium państwowym całkowitej wymiany (osiadłej od wielu pokoleń) ludności, zastąpienia jednego narodu przez przedstawicieli innego, o innej tradycji i mentalności. Z tego też powodu pisanie historii Pomorza jest niejako odkrywaniem, ale i interpretowaniem jej na nowo, w nowych warunkach społecznych i porządku prawnym.

Pomorze Zachodnie w swej wielowiekowej historii stanowiąc część krainy pomorskiej sięgającej od zachodu aż po okolice Rostocku, a od wschodu graniczącej z Pomorzem Gdańskim podlegało wielu, na przestrzeni wieków, przeobrażeniom, podziałom i wpływom różnych ludów, z których najtrwalej z Pomorzem związały się plemiona słowiańskie i germańskie, ścierając się - nie zawsze w sposób pokojowy - w wyznaczeniu stref wpływów i stałych miejsc osiedlenia.

Takie miejsca jak Arkona na Rugii czy Wolin wyznaczają rubieże budowania i utrwalania na tych terenach tradycji słowiańskiej. Inne, jak miasto uniwersyteckie Greifswald (Gryfia) znaczyły rozwój i utrwalanie się na Pomorzu kultury germańskiej. W efekcie dokonanych po II wojnie światowej radykalnych zmian politycznych znaczna część Pomorza znalazła się w granicach współczesnej Polski, jako część terytoriów określanych także jako „ziemie odzyskane” jest „Pomorze Zachodnie” nie do końca i nie przez wszystkich identyfikowane jako kraj specyficznej tradycji i specyficznego konglomeratu kulturowego i nadal też pozostaje krajem czekającym na odkrycie i zdefiniowanie swej specyficznej oryginalności.